

Stoletnica prve postavitve koč na Poreznu

✍ Olga Zgaga

28. februarja 1904, enajst let po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva (SPD), je bil 1. občni zbor cerkljanske podružnice SPD. Pokrivala je območje Blegoša, Porezna, Črne prsti, Rodice in Baške grape. Med Cerkljani je bila želja po svojem planinskem društvu prisotna že prej, saj je bilo enajst planincev vključenih v Soško podružnico SPD v Tolminu. Tudi želja po postavitvi koč je tlela med njimi. Leta 1901 so jo javno izrazili v časopisu Soča: »Ako bi se Cerkljani kakor tudi Podbrčani in oni iz Soške doline s SPD vred nekoliko potrudili, bi lahko kmalu in z majhnimi stroški imeli koč na Poreznu.«

Leta 1906 je Planinski vestnik (PV) že poročal, da je komaj tri leta stara podružnica na občnem zboru 7. januarja potrdila načrt in stroškovnik za novo planinsko koč na Poreznu. Poročilo o tem je pripravil takratni blagajnik Franc Terček. Pri izdelavi načrta in stroškovnika je pomagal Peter Bevk. Predvideni stroški graditve so znašali 2550 kron. Da bi načrt čim hitreje in čim bolje realizirali, sta bila v odbor izvoljena še Gabrijel Bevk in Anton Ruzzier. Pri graditvi so se posebno izkazali in bili zato na slovesnosti ob odprtju tudi javno

Ob otvoritvi prve koč je bil Porezen videti kot mravljišče.

pohvaljeni Franc Terček in Jernej Štravs iz Cerknega ter Ivan Štravs iz Podbrda, zaslužni pa so bili še Peter Brelih, Vaclav Tušar, Polde Pagon in stavbenik Peter Bevk. Podružnica se je odločila zbirati sredstva tudi z darovi. Tako je že leta 1906 prejela več darilnih prispevkov pomembnejših mož takratnega družbenega življenja.

Graditev se začne

Koč so sklenili zgraditi prav na vrhu Porezna (1631 m). Cerkljanski podružnici SPD je 120 m² veliko zemljišče brezplačno prepustila planinska zadruga iz Sorice. Omenjeno lokacijo so izbrali tudi zaradi čudovitega razgleda, ki se od tam odpira na vse strani.

Konec poletja 1906 je bilo zelo lepo vreme, zato so začeli graditi že v avgustu. Odločili so se zgraditi koč iz kamna, zunaj po skladih izdelanega s cementom. Masivna, trdna zgradba naj bi kljubovala dežju, snegu in vetrovom s severa, ki so tam še posebno divji. »Bivanja v njej ne moti škripanje in tresenje, ki ob viharjih nadleguje človeka,« so jo hvalili. Zgradba (tloris 6 m x 8,5 m) je od tal do slemena merila 6 m. Po zunanjem videzu je spominjala na manjše objekte ob bohinjski progi.

Graditev je vzbudila zanimanje pri mnogih ljubiteljih gora in hodili so gledat, kako napreduje. Tako so leta 1906 na gori našli okrog 400 obiskovalcev. Prizadevni graditelji so jo že sredi septembra spravili pod zasilno streho. Pokrili so jo le z deskami in lepenko ter namestili dva strelododa. Peter Brelih, ki je v PV leta 1906 objavil poučen članek o Poreznu kot zeleni gori, bogati s floro in čudovitimi razgledi, je zapisal zanimivost, da je bilo med triindvajsetimi graditelji kar enajst Janezov in osem Petrov.

Potem je sredstev dokončno zmanjkalo, saj je investicija pomenila velik zalogaj za tako mlado društvo. Toda zagnanost v njem ni popustila, že naslednjo pomlad so nadaljevali

dela. Kočo so pokrili z eternitom, ki je bil zelo odporen proti vremenskim spremembam, nato pa poskrbeli še za notranjo opremo. Tudi pri tem se je pokazala pripravljenost ljudi pomagati društvu: cerkljanski fantje so opremo prostovoljno znesli v kočo. V pritličju je imela spalnico (tloris 5 x 4 m) z dvema oknom in jedilnico s kuhinjo (tloris 5 x 3,3 m). Stene so obložili z deskami. Lesene stopnice so vodile na podstrešje, na katerem so uredili še eno spalnico.

Stroški graditve so v prvem letu znašali 2225 kron, v letu 1907 pa so porabili še 800 kron. Sredstva so zbrali s članarino ter prodajo razglednic, društvenih znakov in številnih daril posameznikov. Pozivu za donacijo se je odzvala Obrtna zadruga v Gorici, prav tako tudi Železniško ministrstvo na Dunaju. Pri dogovorih za to pomoč sta bila najbolj prizadevna poslanca Anton Gregorčič in Oskar Gabršček. Društvu je uspelo znižati stroške graditve tudi s pridobitvijo popustov pri transportu materiala. Za kočo, ki so jo zidali točno leto dni, je bilo slišati, da je ena najlepših stavb SPD.

Na občnem zboru februarja 1907 so sklenili, da se bo koča imenovala »Koča na Poreznu«. Tabla s tem napisom je visela nad vhodnimi vrati in je razločno vidna na razglednici koče, ki je nastala ob odprtju.

Odprtje koče

Člani društva so se na izrednem občnem zboru dogovorili, da bo koča odprta 11. avgusta 1907 ob 11. uri. V občilih so na široko oglaševali dogodek, z vznesenimi besedami so opisovali novo kočo in cvetne lepote Porezna. Natančno so opisali pristope na goro, ki naj bi bili vsi po vrsti »brez najmanjše nevarnosti«. »Brez posebnega truda lahko vsak dospe na Porezen,« so zatrjevali. Predstavili so pot iz Selške doline – iz Železnikov, ki je bila na novo markirana, pa iz Hudajužne, najbolj pa so priporočali pristop iz Podbrda, v katerem je bilo glavno zbirališče pohodnikov. Še posebno so poudarjali časovno kratek pristop iz drugih krajev Slovenije zaradi na novo zgrajene bohinjske proge. Podbrdo so že propagirali kot »prvo postajo Bohinjske železnice od Bohinjske Bistrice«. Reklamirali so tudi dobro postrežbo v gostilni Štravs, opozorili pa so, da prenočišč v Podbrdu ni.

Prva koča na Poreznu

Drugo večje zbirališče pohodnikov, namenjenih k odprtju koče, je bilo v Cerknem. Od tam se je že v soboto odpravila na goro večja skupina ljudi, da bi pripravila vse potrebno za veliki dan. Hrano in pijačo so namreč nakupili kar sami prizadevni člani društva, stregla pa so dekleta v narodnih nošah. Šolski nadzornik iz Tolmina Andrej Lasič je prav za dan slovesnosti na posebni mizi ob koči narisal improvizirano orientacijsko tablo, na kateri je označil vrhove, ki se vidijo s Porezna.

Proti večeru so že prišle prve skupine obiskovalcev. Slavnostno razpoloženje je preplavilo večer, razpoloženje je raslo. Vsi so se zbrali na vrhu gore, na katerem so prižgali velik kres. V čudovito zvezdnato noč so švigale rakete v barvah trobojnice, pesem in vriskanje sta se razlegala vsenaokrog, tako da s spanjem tisto noč ni bilo nič.

Toda jutro se je prevesilo v oblačen dan in za Črno prstjo so se začeli zbirati težki oblaki. Kljub temu so se proti novi koči vile kolone obiskovalcev. Ocenili so, da jih je bilo kakih 1500. »Velikanska množica je stala okoli poldneva vrhu Porezna in ves greben je bil videti od daleč kakor kako mravljishče,« je zapisal kronist. Na srečo so se težki oblaki razlili le nad Črno prstjo in kmalu je posijalo sonce. Slovesnost se je začela z enourno zamudo.

Kako velik in težko pričakovan dogodek je bil to za slovensko planinstvo, priča tudi udeležba številnih planinskih društev, ki so v svojih nagovorih navdušeno pozdravljala in hvalila cerkljansko podružnico. Prišli so zastopniki Češke podružnice iz Prage, Hrvaškega planinskega društva iz Zagreba, idrijske,

Po vojni so novo kočo uredili iz italijanske vojašnice.

soške, radovljiske, selške, kamniške, kranjske, tržaške in ajdovsko-vipavske podružnice SPD, planinskega odseka iz Gorice in akademskega planinskega krožka iz Prage. Osrednje društvo SPD pa je tega dne organiziralo pohod svojih članov na Porezen.

Navzoče je pozdravil načelnik Josip Rakovšek, potem pa so govorili predsednik SPD dr. Fran Tomišek, zastopnik češke podružnice arhitekt Velflik iz Prage, zastopnik hrvaškega planinskega društva dr. Dvorak iz Zagreba in predstavnik idrijske podružnice. Slovesnost se je zavlekla, zato so drugi napovedani govori odpadli. Ob odprtju je pel zbor goriških dijakov, kočo pa je blagoslovil župnik Klopčič z Bukovega.

Navzoče je čakal še spust v dolino, nekatere na cerkljansko, druge na podbrško stran. Mnogi so se v ustavili v Cerknem in se udeležili še planinske zabave s petjem, godbo in plesom. Cerkno jih je pričakalo slovesno okrašeno, z razobešenimi slovenskimi zastavami.

Prva leta delovanja

V prvih letih delovanja je bila koča odprta ob sobotah in nedeljah. Obiskovalcem so ponujali vino, pivo in konzerve. Sicer pa so planinci lahko dobili ključ tudi v Podbrdu pri Ivanu Štravsu, v Cerknem pri Jerneju Štravsu in v Hudajužni pri Antonu Mauriju. Od leta 1907 so ga lahko dobili še pri nadučitelju pri Sveti Luciji (Mostu na Soči), pri Čeliku na Bukovem, pri Francu Demšarju v Zalem logu, svoj ključ pa sta imela tudi tržaška podružnica in Osrednje društvo SPD v Ljubljani.

Tudi ob novi koči, odprti leta 1949, je bilo vedno polno obiskovalcev.

Na občnem zboru 5. januarja 1908 so predlagali graditev vodnjaka ob koči, vendar zanj niso imeli dovolj sredstev. Zato so vodo zajemali ob izviru pol ure hoda od koče in pot do njega označili. Kako so ljudje že takrat cenili dobro pitno vodo, pričajo reklamni oglasi v takratnih časopisih, ki so vabili na Porezen. Poudarjali so, da na poti nanj »na Jeseniški in Soriški planini vabi žejnega turista izvrstna, bistra studenčnica, ki izčisti želodec in ga spravi v najboljši red!« V tem letu so nepridipravi s koče izpulili 6 metrov visok železen strelovod ter mu odnesli konico in železni podstavek. Uničili so tudi več smerokaznih tabel.

Leta 1909 je društvu uspelo postaviti ob koči vodnjak za zbiranje deževnice. Z zadovoljstvom so ugotavljali, da je bilo za zgraditev potrebnega veliko denarja in časa, vode pa le ni bilo treba več nositi pol ure daleč. Tega leta so morali tudi popraviti streho, ki jo je poškodovalel sneg. Kočo so oskrbovali tudi pozimi ob lepem vremenu. V vsem letu jo je obiskalo 226 planincev.

V koči so skupaj s člani soške in tržaške podružnice praznovali silvestrski večer. »Koča od časa otvoritve vendar še ni imela toliko in tako veselih gostov kakor ta večer. Med petjem, napitnicami in razgovori smo dočakali polnoč in potem smo hiteli na vrh pozdravljat novo leto,« so zapisali. Leta 1910 so za postelje priskrbeli zimske odeje in kočo dodatno zavarovali proti vlagi. Dela so bila opravljena donatorsko. Leta 1911 so z žalostjo ugotavljali, da je koča v

slabem stanju. Okna in vrata so bila že potrebna popravila, tudi ognjišče je bilo dotrajano. Podružnica pa denarja za vsa ta popravila ni imela. V tem letu so kočo dva meseca poskusno oskrbovali vsak dan. Da bi povečali obisk, so bili domačini, ki so prihajali na Porezen po vsakdanjih opravkih (košnja, paša ipd.), oproščeni vstopnine. Razmišljali so, da bi naslednje leto začeli oskrbovati kočo že spomladi.

Leta 1912 jim je vendarle uspelo izpeljati vsa popravila na koči. Z zadovoljstvom so ugotavljali, da se bodo poslej lahko posvetili tudi drugim aktivnostim v društvu: npr. vzdrževanju poti, organiziranju izletov. V letu 1913 so bili res zelo dejavni na tem področju. Pripravili so več izletov na Porezen in druge okoliške kraje; to je naletelo na dober odziv pri prebivalstvu. Povečalo se je število članov, pa tudi število obiskovalcev koče na Poreznu. Medtem ko jih je bilo leta 1912 le 120, so jih v tem letu našteali 309. Koča je bila prvič odprta in oskrbovana kar pet mesecev.

Medvojni čas

Leto 1914 je bilo prvo vojno leto, vendar so še leta 1915 v koči imeli 256 obiskovalcev. Med vojno društvo ni delovalo. Konec vojne je prinesel cerkljanski podružnici korenite spremembe. Prav po vrhu Porezna so začrtali rapalsko mejo, dostop nanj je bil prepovedan oziroma dovoljen samo s posebnimi dovolilnicami. Kočo so zasedle italijanske obmejne straže. Delegat cerkljanske podružnice Peter Brelih je na zboru delegatov 16. novembra 1919 v Ljubljani poročal, da je na zasedenem ozemlju nemogoče delovati.

Zanimiv je zapis v časopisu Goriška straža iz leta 1923, ki govori o množici turistov, ki se z vlakom že v soboto zvečer pripelje v Podbrdo in se odpravi na sankanje na Porezen. Med turisti je bilo veliko žensk, oblečenih v hlače – to je bilo za tiste čase prava atrakcija. Na pobočja Porezna so se povzpeli čez Petrovo Brdo, in to ob spremljavi godbe. Kje so prespali, zapis ne omenja. Verjetno so bili to Italijani, ki so si želeli spoznati »novi svet« zasedenega ozemlja. Pozneje so Italijani na Poreznu zgradili dve večji vojašnici, planinsko kočo pa popolnoma uničili. V prvotnem stanju ni bila obnovljena nikoli več.

Spomenik padlim partizanom na mestu, kjer je stala prva koča

Po drugi vojni obnovljena cerkljanska podružnica je v planinsko kočo preuredila eno izmed italijanskih vojašnic in jo slavno-stno odprla 14. avgusta leta 1949. Na kraju, na katerem je stala nekdanja planinska koča, pa so hkrati odkrili spomenik padlim borcem NOV na Poreznu. ●

V oktobrskem Vestniku nam jo je zagodel tiskarski škrt in odrezal zadnji del članka Boruta Mencingerja (stran 15). Takole se glasi:

V žepu sem že imel listek z Aleševim podrobnim opisom dostopa na vrh Kobilne glave. Nič zato, saj ga lahko doma sežgem v kaminu – kajti ne bom ga potreboval – ne bom hodil po temenu Kobilne glave! Le zakaj? Povejte mi en *sam dober razlog, zakaj. Ker ga ni, bom ostal v dolini.*

Uredništvo